

Міністерство освіти і науки України
Луцький національний технічний університет
ВСП «Ковельський промислово-економічний фаховий коледж Луцького
національного технічного університету

КОМЕРЦІЙНЕ ПРАВО

Конспект лекцій для здобувачів освітньо-професійного ступеня
фаховий молодший бакалавр
спеціальності 073 Менеджмент

Ковель, 2024

Вступ

Комерційне право — це галузь права, яка регулює діяльність у сфері торгівлі, комерційного обігу та підприємництва. Воно охоплює правовідносини, пов'язані з купівлею-продажем товарів, наданням послуг, а також процеси, що супроводжують підприємницьку діяльність, як-от укладання договорів та реклама.

Тема 1. Українське господарське право: історія і сучасність

План лекції:

1. Основні етапи розвитку господарського (комерційного) права.
2. Джерела права.
3. Сучасний стан і проблеми розвитку.

Ключові поняття: господарська діяльність, підприємництво, суб'єкти господарювання, господарський кодекс.

Основний зміст:

Господарське право України формувалося поступово, починаючи з норм торгового права ще за часів Російської імперії. Після проголошення незалежності України у 1991 році виникла необхідність створення власної правової системи регулювання підприємницької діяльності. Головним нормативним актом у цій сфері став Господарський кодекс України (2003 р.). Сьогодні господарське право розвивається у напрямку гармонізації з правом Європейського Союзу, посилення захисту конкуренції та удосконалення договірних відносин.

Законодавчі джерела:

- Господарський кодекс України
- Цивільний кодекс України
- Закони України «Про підприємництво», «Про господарські товариства», «Про акціонерні товариства».

Рекомендована література:

1. Господарський кодекс України. — К.: ВРУ, 2024.

2. Луць В.В. Комерційне право України. — К.: Юрінком Інтер, 2023.
3. Мірошніченко А.М. Господарське право: навчальний посібник. — К.: Центр учбової літератури, 2023.

Тема 2. Господарське право в системі права України

План лекції:

1. Основні етапи розвитку господарського (комерційного) права.
2. Джерела права.
3. Сучасний стан і проблеми розвитку.

Ключові поняття: господарська діяльність, підприємництво, суб'єкти господарювання, господарський кодекс.

Основний зміст:

Господарське право України формувалося поступово, починаючи з норм торгового права ще за часів Російської імперії. Після проголошення незалежності України у 1991 році виникла необхідність створення власної правової системи регулювання підприємницької діяльності. Головним нормативним актом у цій сфері став Господарський кодекс України (2003 р.). Сьогодні господарське право розвивається у напрямку гармонізації з правом Європейського Союзу, посилення захисту конкуренції та удосконалення договірних відносин.

Законодавчі джерела:

- Господарський кодекс України
- Цивільний кодекс України
- Закони України «Про підприємництво», «Про господарські товариства», «Про акціонерні товариства».

Рекомендована література:

1. Господарський кодекс України. — К.: ВРУ, 2024.
2. Луць В.В. Комерційне право України. — К.: Юрінком Інтер, 2023.
3. Мірошніченко А.М. Господарське право: навчальний посібник. — К.: Центр учбової літератури, 2023.

Тема 3. Поняття господарського права

План лекції:

1. Основні етапи розвитку господарського (комерційного) права.
2. Джерела права.
3. Сучасний стан і проблеми розвитку.

Ключові поняття: господарська діяльність, підприємництво, суб'єкти господарювання, господарський кодекс.

Основний зміст:

Господарське право України формувалося поступово, починаючи з норм торгового права ще за часів Російської імперії. Після проголошення незалежності України у 1991 році виникла необхідність створення власної правової системи регулювання підприємницької діяльності. Головним нормативним актом у цій сфері став Господарський кодекс України (2003 р.). Сьогодні господарське право розвивається у напрямку гармонізації з правом Європейського Союзу, посилення захисту конкуренції та удосконалення договірних відносин.

Законодавчі джерела:

- Господарський кодекс України
- Цивільний кодекс України
- Закони України «Про підприємництво», «Про господарські товариства», «Про акціонерні товариства».

Рекомендована література:

1. Господарський кодекс України. — К.: ВРУ, 2024.
2. Луць В.В. Комерційне право України. — К.: Юрінком Інтер, 2023.
3. Мірошніченко А.М. Господарське право: навчальний посібник. — К.: Центр учбової літератури, 2023.

Тема 4. Господарське законодавство та його особливості

План лекції:

1. Основні етапи розвитку господарського (комерційного) права.

2. Джерела права.

3. Сучасний стан і проблеми розвитку.

Ключові поняття: господарська діяльність, підприємництво, суб'єкти господарювання, господарський кодекс.

Основний зміст:

Господарське право України формувалося поступово, починаючи з норм торгового права ще за часів Російської імперії. Після проголошення незалежності України у 1991 році виникла необхідність створення власної правової системи регулювання підприємницької діяльності. Головним нормативним актом у цій сфері став Господарський кодекс України (2003 р.). Сьогодні господарське право розвивається у напрямку гармонізації з правом Європейського Союзу, посилення захисту конкуренції та удосконалення договірних відносин.

Законодавчі джерела:

- Господарський кодекс України
- Цивільний кодекс України
- Закони України «Про підприємництво», «Про господарські товариства», «Про акціонерні товариства».

Рекомендована література:

1. Господарський кодекс України. — К.: ВРУ, 2024.
2. Луць В.В. Комерційне право України. — К.: Юрінком Інтер, 2023.
3. Мірошніченко А.М. Господарське право: навчальний посібник. — К.: Центр учбової літератури, 2023.

Тема 5. Вдосконалення господарського законодавства

План лекції:

1. Основні етапи розвитку господарського (комерційного) права.
2. Джерела права.
3. Сучасний стан і проблеми розвитку.

Ключові поняття: господарська діяльність, підприємництво, суб'єкти

господарювання, господарський кодекс.

Основний зміст:

Господарське право України формувалося поступово, починаючи з норм торгового права ще за часів Російської імперії. Після проголошення незалежності України у 1991 році виникла необхідність створення власної правової системи регулювання підприємницької діяльності. Головним нормативним актом у цій сфері став Господарський кодекс України (2003 р.). Сьогодні господарське право розвивається у напрямку гармонізації з правом Європейського Союзу, посилення захисту конкуренції та удосконалення договірних відносин.

Законодавчі джерела:

- Господарський кодекс України
- Цивільний кодекс України
- Закони України «Про підприємництво», «Про господарські товариства», «Про акціонерні товариства».

Рекомендована література:

1. Господарський кодекс України. — К.: ВРУ, 2024.
2. Луць В.В. Комерційне право України. — К.: Юрінком Інтер, 2023.
3. Мірошніченко А.М. Господарське право: навчальний посібник. — К.: Центр учбової літератури, 2023.

Тема 6. Організація і управління господарською діяльністю

Основні поняття:

Організація господарської діяльності — це система дій, спрямованих на ефективне поєднання ресурсів (матеріальних, фінансових, трудових, інформаційних) для досягнення економічних цілей підприємства.

Управління — це цілеспрямований вплив на господарські процеси для досягнення результату.

Принципи управління:

Законність і державна регламентація;

Господарська самостійність суб'єктів;

Поєднання державного регулювання й ринкових механізмів;

Раціональне використання ресурсів;

Відповідальність за результати діяльності.

Органи управління:

Державні — Кабінет Міністрів України, міністерства, державні служби;

Внутрішньогосподарські — керівник, рада директорів, збори засновників;

Колегіальні (наглядова рада, правління) і одноосібні (директор, голова).

Функції управління: планування, організація, мотивація, контроль, регулювання.

Висновок:

Ефективне управління господарською діяльністю забезпечує стабільний розвиток підприємства та конкурентоспроможність економіки.

Література:

1. Господарський кодекс України.
2. Цивільний кодекс України.
3. Кібенко О.Р. Господарське право України. — К.: Юрінком Інтер, 2022.

Тема 7. Господарські правовідносини

Поняття:

Господарські правовідносини — це суспільні відносини, що виникають у процесі організації, здійснення та управління господарською діяльністю, врегульовані нормами господарського права.

Ознаки:

Майново-господарський або організаційний характер;

Суб'єкти — підприємства, організації, підприємці, держава;

Ґрунтуються на договірних або управлінських засадах.

Види:

Господарсько-виробничі — між підприємствами;

Організаційно-господарські — між органами управління і підприємствами;

Внутрішньогосподарські — у межах одного підприємства.

Зміст:

Права та обов'язки сторін, об'єкт, підстави виникнення, зміни та припинення відносин.

Література:

1. Господарський кодекс України, розд. III.
2. Братусь С.Н. Господарське право: навч. посіб. — К.: Центр учбової літератури, 2021.

Тема 8. Господарські правовідносини, господарське право та господарське законодавство

Взаємозв'язок понять:

Господарське право — галузь права, що регулює господарські відносини.

Господарські правовідносини — фактична реалізація норм господарського права.

Господарське законодавство — система нормативних актів, що містить правила поведінки у сфері господарювання.

Джерела господарського законодавства:

Конституція України;

Господарський кодекс;

Закони України «Про підприємництво», «Про господарські товариства», «Про акціонерні товариства»;

Підзаконні акти — постанови КМУ, накази міністерств.

Роль:

Законодавство забезпечує єдність правового поля, захист прав суб'єктів господарювання, правову стабільність у ринковій економіці.

Література:

1. Господарський кодекс України.
2. Закон України «Про акціонерні товариства».
3. Рум'янцев В.А. Господарське право України. — Харків: Право, 2020.

Тема 9. Поняття та зміст підприємницької діяльності

Підприємництво — це самостійна, ініціативна, систематична діяльність, що здійснюється суб'єктами господарювання з метою отримання прибутку.

Ознаки:

Самостійність і ризиковість;

Спрямованість на прибуток;

Систематичність;

Відповідальність підприємця за результати.

Принципи:

Вільний вибір видів діяльності;

Добросовісна конкуренція;

Захист прав споживачів;

Законність і рівність перед законом.

Форми підприємництва:

Індивідуальна;

Колективна;

Корпоративна.

Література:

1. Закон України «Про підприємництво».
2. Господарський кодекс України, ст. 42–46.
3. Кузнєцова Н.С. Господарське та комерційне право. — К.: Юрінком Інтер, 2023.

Тема 10. Правове становище підприємств

Підприємство — це самостійний суб'єкт господарювання, створений для виробництва продукції, виконання робіт або надання послуг з метою отримання прибутку.

Основні ознаки:

Наявність відокремленого майна;

Самостійний баланс;

Банківські рахунки;

Печатка, фірмове найменування.

Організаційно-правові форми:

Приватне підприємство;

Комунальне;

Державне;

Господарські товариства (ТОВ, АТ тощо).

Права підприємства:

Самостійно визначати напрямки діяльності;

Укладати договори;

Набувати майнових і немайнових прав;

Брати участь у зовнішньоекономічних відносинах.

Відповідальність:

Підприємство відповідає за своїми зобов'язаннями всім належним йому майном, крім майна, вилученого з обороту.

Література:

1. Господарський кодекс України, розд. IV.
2. Закон України «Про підприємства в Україні».
3. Коментар до Господарського кодексу / За ред. Щербини В.С. — К.: Алерта, 2021.

Тема 11. Загальна характеристика суб'єктів господарських правовідносин

Поняття суб'єктів господарських правовідносин:

Суб'єкти господарських правовідносин — це учасники господарської діяльності, наділені господарською правосуб'єктністю (правами та обов'язками у сфері господарювання).

Основні ознаки:

здатність здійснювати господарську діяльність;

наявність майна, господарської компетенції;

державна реєстрація;

самостійна відповідальність.

Класифікація суб'єктів:

1. Господарські організації — підприємства, установи, організації;
2. Громадяни-підприємці — фізичні особи, що здійснюють підприємницьку діяльність;
3. Органи господарського керівництва — державні органи, що здійснюють регулювання у сфері господарювання.

Права та обов'язки:

здійснювати господарську діяльність;

вступати у договірні відносини;

нести відповідальність за свої дії;

дотримуватися вимог законодавства.

Література:

1. Господарський кодекс України, розд. IV.
2. Закон України «Про державну реєстрацію юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців».
3. Кібенко О.Р. Господарське право України. — К.: Юрінком Інтер, 2022.

Тема 12. Поняття, види та функції господарських об'єднань. Господарські товариства, їх види та правовий статус

Господарські об'єднання — це добровільні об'єднання підприємств, створені для координації діяльності, спільного виробництва, збуту або інновацій.

Види господарських об'єднань:

Асоціація — координація діяльності учасників;

Корпорація — поєднання виробничих, наукових, фінансових ресурсів;

Консорціум — тимчасове об'єднання для реалізації великого проекту;

Концерн — об'єднання підприємств на основі фінансової залежності.

Функції:

узгодження виробничих програм;

підвищення ефективності спільної діяльності;
захист економічних інтересів учасників.

Господарські товариства:

Форми корпоративного підприємництва, створені шляхом об'єднання капіталів або осіб.

Види:

повне товариство;
командитне товариство;
товариство з обмеженою відповідальністю;
товариство з додатковою відповідальністю;
акціонерне товариство.

Література:

1. Закон України «Про господарські товариства».
2. Господарський кодекс України, ст. 119–127.
3. Рум'янцев В.А. Господарське право України. — Харків: Право, 2020.

Тема 13. Особливості правового статусу акціонерного товариства

Акціонерне товариство (АТ) — це господарське товариство, статутний капітал якого поділений на певну кількість акцій однакової номінальної вартості.

Ознаки АТ:

капітал формується за рахунок продажу акцій;
учасники — акціонери, які не відповідають за зобов'язаннями товариства;
товариство відповідає лише власним майном.

Види акціонерних товариств:

Публічне (ПАТ) — акції можуть вільно продаватися на фондовому ринку;
Приватне (ПрАТ) — акції розподіляються серед засновників.

Органи управління АТ:

1. Загальні збори акціонерів;
2. Наглядова рада;

3. Виконавчий орган (правління або директор);

4. Ревізійна комісія.

Права акціонерів:

брати участь в управлінні;

отримувати дивіденди;

одержувати частку майна при ліквідації товариства.

Література:

1. Закон України «Про акціонерні товариства».

2. Господарський кодекс України, ст. 153–160.

3. Коментар до Господарського кодексу / За ред. Щербини В.С. — К.: Алерта, 2021.

Тема 14. Правові засади господарських товариств

Господарське товариство — це організаційно-правова форма підприємства, створена шляхом об'єднання майна або коштів кількох осіб з метою здійснення спільної підприємницької діяльності.

Засновницькі документи:

установчий договір;

статут товариства (основний документ, що визначає структуру, права, обов'язки учасників).

Порядок створення:

1. Прийняття рішення про заснування;

2. Підписання установчих документів;

3. Формування статутного капіталу;

4. Державна реєстрація.

Правове регулювання:

Господарський кодекс України;

Цивільний кодекс України;

Закон України «Про господарські товариства».

Література:

1. Закон України «Про господарські товариства».
2. Господарський кодекс України, розд. VII.
3. Кузнєцова Н.С. Господарське право України. — К.: Юрінком Інтер, 2023.

Тема 15. Правове становище товариства з обмеженою відповідальністю (ТОВ) і товариства з додатковою відповідальністю (ТДВ)

Товариство з обмеженою відповідальністю (ТОВ):

Це товариство, статутний капітал якого поділений на частки, визначені установчими документами, і учасники несуть ризик збитків лише в межах своїх вкладів.

Ознаки ТОВ:

кількість учасників — до 100 осіб;

внески можуть бути грошовими або майновими;

прибуток розподіляється пропорційно часткам;

учасники не відповідають своїм майном за борги товариства.

Товариство з додатковою відповідальністю (ТДВ):

учасники відповідають за борги товариства своїм майном у межах, кратному до внеску (установлюється статутом).

форма використовується у ризикових видах діяльності (будівництво, фінанси).

Органи управління ТОВ і ТДВ:

Загальні збори учасників;

Виконавчий орган (директор, правління);

Ревізійна комісія або аудитор.

Переваги:

спрощене управління;

обмежений ризик;

гнучкість у розподілі прибутків.

Література:

1. Закон України «Про товариства з обмеженою та додатковою

відповідальністю».

2. Господарський кодекс України, ст. 140–151.

3. Рум'янцев В.А. Господарське право України. — Харків: Право, 2020.

Тема 16. Правовий статус господарських товариств

Поняття:

Господарське товариство — це організаційно-правова форма підприємництва, заснована на об'єднанні капіталів або осіб для здійснення спільної господарської діяльності з метою отримання прибутку.

Ознаки:

наявність статутного капіталу;

об'єднання майна чи коштів учасників;

самостійна юридична особа;

наявність прав та обов'язків;

відповідальність за своїми зобов'язаннями власним майном.

Правовий статус включає:

1. Правосуб'єктність — здатність бути носієм прав і обов'язків;

2. Майнову відокремленість — власний баланс, рахунки, печатка;

3. Самостійність у господарській діяльності;

4. Державну реєстрацію;

5. Відповідальність — товариство відповідає за своїми боргами власним майном.

Права господарських товариств:

укладати угоди, брати участь у торгах;

створювати філії та представництва;

вступати до асоціацій, спілок;

здійснювати зовнішньоекономічну діяльність.

Обов'язки:

дотримуватися законодавства;

вести бухгалтерський облік;

сплачувати податки;

забезпечувати трудові гарантії працівників.

Література:

1. Господарський кодекс України, розд. VII.
2. Закон України «Про господарські товариства».
3. Кібенко О.Р. Господарське право України. — К.: Юрінком Інтер, 2022.

Тема 17. Загальна характеристика господарських договорів, їх структура, порядок укладання та виконання

Поняття господарського договору:

Це домовленість між суб'єктами господарювання, спрямована на встановлення, зміну або припинення господарських прав та обов'язків.

Ознаки:

укладається між учасниками господарської діяльності;

має майновий характер;

спрямований на досягнення господарського результату;

регулюється Господарським і Цивільним кодексами України.

Види господарських договорів:

за змістом — постачання, підряду, перевезення, зберігання, оренди, купівлі-продажу;

за способом укладання — вільно укладені, обов'язкові, державні контракти.

Структура договору:

1. Преамбула (реквізити сторін);
2. Предмет договору;
3. Права та обов'язки сторін;
4. Ціна і порядок розрахунків;
5. Строк дії;
6. Відповідальність сторін;
7. Порядок вирішення спорів;
8. Реквізити, підписи.

Порядок укладання:

підготовка пропозиції (оферти);

прийняття (акцепт);

узгодження умов;

підписання та реєстрація (за потреби).

Виконання договору:

Сторони повинні виконувати умови належним чином, у встановлений строк і в повному обсязі.

Порушення зобов'язань тягне відповідальність — штрафи, пеню, відшкодування збитків.

Література:

1. Господарський кодекс України, гл. 20.

2. Цивільний кодекс України, гл. 52.

3. Рум'янцев В.А. Господарське право України. — Харків: Право, 2020.

Тема 18. Особливості правового регулювання окремих видів господарських договорів

Загальна характеристика:

Деякі господарські договори мають спеціальний правовий режим, що визначає їхні умови, порядок укладання та виконання.

1. Договір поставки:

Спрямований на передачу товарів у власність покупця для використання у підприємницькій діяльності.

Виконується у визначений строк;

Передбачає відповідальність за прострочення постачання;

Регулюється ст. 265–271 Господарського кодексу.

2. Договір підряду:

Одна сторона (підрядник) зобов'язується виконати роботу за завданням замовника, а останній — прийняти і оплатити результат.

Може бути будівельним, науково-дослідним, проектним;

Передбачає гарантійні зобов'язання.

3. Договір оренди (лізингу):

Передача майна у тимчасове користування за плату.

Об'єкт — нерухомість, транспорт, обладнання;

Регулюється ЦКУ та Законом України «Про фінансовий лізинг».

4. Договір комісії, агентський договір:

Передбачає виконання правочинів від імені або за дорученням іншої сторони.

Поширений у сфері торгівлі, посередництва, маркетингу.

5. Договір перевезення:

Перевізник зобов'язується доставити вантаж або пасажирів у визначений пункт, а замовник — оплатити послугу.

Особливості встановлені транспортними статутами (залізничним, морським, автомобільним).

Відповідальність сторін:

штрафні санкції;

відшкодування збитків;

розірвання договору.

Література:

1. Господарський кодекс України, гл. 20–23.
2. Цивільний кодекс України.
3. Закон України «Про фінансовий лізинг».
4. Кузнєцова Н.С. Господарське право України. — К.: Юрінком Інтер, 2023.

Тема 19. Господарські організації — органи господарського керівництва

Поняття:

Органи господарського керівництва — це державні або муніципальні установи, що здійснюють регулювання, координацію та контроль господарської діяльності підприємств і організацій.

Основні рівні:

1. Державний рівень:

Верховна Рада України — визначає засади економічної політики;
Кабінет Міністрів України — забезпечує реалізацію господарської політики;
Міністерства, комітети, служби — здійснюють галузеве регулювання.

2. Регіональний рівень:

місцеві державні адміністрації;
органи місцевого самоврядування.

3. Внутрішньогосподарський рівень:

керівник підприємства, директор, правління, збори учасників.

Функції:

планування і прогнозування;
розроблення економічних програм;
ліцензування, контроль і нагляд;
стимулювання інновацій і розвитку бізнесу.

Література:

1. Господарський кодекс України, ст. 11–18.
2. Закон України «Про центральні органи виконавчої влади».
3. Кібенко О.Р. Господарське право України. — К.: Юрінком Інтер, 2022.

Тема 20. Правове становище індивідуальних підприємців та інших суб'єктів господарювання

Індивідуальний підприємець (ФОП):

Фізична особа, яка здійснює господарську діяльність без створення юридичної особи.

Ознаки:

державна реєстрація у реєстрі ФОП;
самостійна господарська діяльність;
відповідальність усім належним майном;
сплата податків відповідно до системи оподаткування.

Права ФОП:

обирати види діяльності;

наймати працівників;
укладати договори;
відкривати рахунки у банках.

Обов'язки:

вести облік доходів і витрат;
подавати звітність;
сплачувати податки та збори.

Інші суб'єкти господарювання:

приватні підприємства;
фермерські господарства;
кооперативи;
іноземні компанії, що діють в Україні.

Література:

1. Закон України «Про державну реєстрацію юридичних осіб, ФОП і громадських формувань».
2. Господарський кодекс України, ст. 55–58.
3. Братусь С.Н. Господарське право: навч. посіб. — К.: Центр учбової літератури, 2021.

Тема 21. Правове становище підприємств

Підприємство — це основна організаційна ланка економіки, що самостійно здійснює господарську діяльність, має відокремлене майно та відповідає ним за свої зобов'язання.

Ознаки підприємства:

юридична особа;
статут, баланс, банківський рахунок;
самостійна господарська компетенція;
комерційна мета — отримання прибутку.

Права підприємства:

самостійно визначати напрями діяльності;

створювати філії, представництва;

укладати договори;

встановлювати ціни на продукцію.

Обов'язки:

дотримання законодавства;

ведення бухгалтерського обліку;

виконання зобов'язань перед бюджетом, партнерами, працівниками.

Література:

1. Господарський кодекс України, розд. IV.

2. Закон України «Про підприємства в Україні».

3. Коментар до Господарського кодексу / За ред. Щербини В.С. — К.: Алерта, 2021.

Тема 22. Види та організаційно-правові форми підприємств

Класифікація підприємств:

1. За формою власності:

державні;

комунальні;

приватні;

колективні;

змішані.

2. За способом утворення:

унітарні (одним засновником);

корпоративні (кількома засновниками).

3. За розміром:

малі, середні, великі.

4. За видом діяльності:

виробничі, торговельні, транспортні, фінансові тощо.

Організаційно-правові форми:

підприємство з іноземними інвестиціями;

орендне підприємство;

господарські товариства (ТОВ, АТ, ТДВ);

кооперативи.

Література:

1. Господарський кодекс України, ст. 62–63.

2. Закон України «Про підприємства в Україні».

3. Кузнецова Н.С. Господарське та комерційне право. — К.: Юрінком Інтер, 2023.

Тема 23. Загальні засади майнових відносин у сфері господарювання

Поняття майнових відносин:

Це відносини, що виникають з приводу володіння, користування і розпорядження майном суб'єктами господарювання.

Основні принципи:

рівність учасників;

недоторканність власності;

свобода договору;

захист майнових прав;

відповідальність за порушення зобов'язань.

Об'єкти майнових прав:

речі, кошти, цінні папери, майнові права, результати інтелектуальної діяльності.

Підстави виникнення прав:

створення майна;

придбання на законних підставах;

спадкування;

передача за договорами.

Література:

1. Господарський кодекс України, гл. 14.

2. Цивільний кодекс України, кн. 3.

3. Рум'янцев В.А. Господарське право України. — Харків: Право, 2020.

Тема 24. Особливості правового регулювання комерційної концесії

Комерційна концесія (франчайзинг):

Договір, за яким одна сторона (правоволоділець) надає іншій (користувачу) право використовувати комплекс прав — торговельну марку, комерційний досвід, ділову репутацію — за певну винагороду.

Ознаки:

передача ділової моделі бізнесу;
використання фірмового найменування і знаків;
оплата роялті або паушального внеску;
тривалий договірний характер.

Права користувача:

використовувати торговельну марку;
отримувати консультаційну підтримку;
застосовувати ноу-хау.

Обов'язки:

дотримуватись стандартів франчайзера;
зберігати комерційну таємницю;
сплачувати встановлену винагороду.

Література:

1. Цивільний кодекс України, гл. 76.
2. Господарський кодекс України, ст. 366–372.
3. Закон України «Про охорону прав на знаки для товарів і послуг».

Тема 25. Особливості правового режиму окремих категорій майна у сфері господарювання

Категорії майна:

1. Основні фонди (основні засоби): будівлі, споруди, машини, устаткування;
2. Оборотні засоби: сировина, матеріали, грошові кошти;

3. Цінні папери: акції, облігації, векселі;
4. Інтелектуальна власність: торговельні марки, патенти, промислові зразки;
5. Комунальне та державне майно.

Правовий режим майна:

закріплення за суб'єктом господарювання на праві власності або господарського відання;

захист права власності законом;

можливість передачі в оренду, заставу, концесію.

Особливості державного майна:

не підлягає приватизації без спеціального рішення;

використовується лише за цільовим призначенням;

контроль здійснює Фонд держмайна.

Література:

1. Господарський кодекс України, гл. 13.
2. Закон України «Про управління об'єктами державної власності».
3. Коментар до Господарського кодексу / За ред. Щербини В.С. — К.: Алерта, 2021.

Тема 26. Правове регулювання зовнішньоекономічної діяльності

Поняття:

Зовнішньоекономічна діяльність (ЗЕД) — це господарська діяльність суб'єктів України та іноземних партнерів, заснована на взаємовигідному обміні товарами, роботами, послугами, капіталом та інформацією.

Основні принципи:

суверенітет України у здійсненні ЗЕД;

свобода зовнішньоекономічного підприємництва;

рівність сторін;

захист інтересів держави та суб'єктів господарювання;

дотримання міжнародних зобов'язань.

Суб'єкти ЗЕД:

українські підприємства, установи, організації;
іноземні юридичні особи та фізичні особи-підприємці;
держава Україна через уповноважені органи.

Основні форми ЗЕД:

експорт і імпорт товарів;
спільне підприємництво;
міжнародні інвестиції;
лізинг, франчайзинг, консалтинг.

Державне регулювання:

Міністерство економіки України;
Державна митна служба;
Національний банк (валютний контроль).

Література:

1. Закон України «Про зовнішньоекономічну діяльність».
2. Митний кодекс України.
3. Господарський кодекс України, гл. 37.
4. Губерська Л.І. Зовнішньоекономічне право України. — К.: Юрінком Інтер, 2022.

Тема 27. Майнова основа діяльності суб'єктів господарювання

Поняття:

Майнова основа — це сукупність матеріальних і нематеріальних активів, що належать суб'єкту господарювання на правах власності, господарського відання чи оперативного управління.

Склад майна:

основні фонди;
оборотні засоби;
цінні папери;
інтелектуальна власність;
майнові права.

Форми власності:

державна;

комунальна;

приватна;

колективна;

змішана.

Правовий режим майна:

право власності;

право господарського відання (для держпідприємств);

право оперативного управління (для бюджетних установ).

Захист майнових прав:

судовий порядок (господарські суди);

арбітражні та третейські суди (за угодою сторін).

Література:

1. Господарський кодекс України, гл. 13–14.

2. Цивільний кодекс України, кн. 3.

3. Рум'янцев В.А. Господарське право України. — Харків: Право, 2021.

Тема 28. Зобов'язальні відносини у сфері господарювання

Поняття:

Зобов'язання — це правовідносини, в яких одна сторона (боржник) повинна вчинити певні дії на користь іншої сторони (кредитора): передати майно, виконати роботу, надати послугу чи сплатити гроші.

Ознаки господарських зобов'язань:

виникають між суб'єктами господарювання;

мають майново-вартісний характер;

ґрунтуються на договорах, актах або рішеннях суду.

Підстави виникнення:

господарські договори;

адміністративні акти;

заподіяння шкоди;

створення майна власними діями.

Види зобов'язань:

договірні й недоговірні;

односторонні й взаємні;

строкові, безстрокові.

Припинення зобов'язань:

виконання;

зарахування;

новація, відступлення права вимоги;

ліквідація боржника.

Література:

1. Господарський кодекс України, гл. 20.

2. Цивільний кодекс України, ст. 509–653.

3. Кузнецова Н.С. Господарське та комерційне право. — К.: Юрінком Інтер, 2023.

Тема 29. Господарські зобов'язання

Поняття:

Господарське зобов'язання — це врегульоване нормами господарського права відношення, що виникає між суб'єктами господарювання у процесі здійснення діяльності.

Види:

1. Майново-господарські:

постачання товарів;

підряд;

перевезення;

зберігання.

2. Організаційно-господарські:

щодо створення підприємств;

управління майном;
координація виробничих процесів.

Принципи виконання:

належне виконання;
дотримання строків;
взаємна вигода сторін;
відповідальність за порушення.

Способи забезпечення:

застава;
порука;
гарантія;
завдаток;
неустойка.

Література:

1. Господарський кодекс України, гл. 21.
2. Цивільний кодекс України, розд. II.
3. Щербина В.С. Господарське право України. — К.: Алерта, 2021.

Тема 30. Правове регулювання фінансової діяльності

Поняття:

Фінансова діяльність — це система дій суб'єктів господарювання, спрямована на формування, розподіл і використання грошових ресурсів.

Основні елементи:

доходи та витрати;
прибуток і амортизація;
інвестиції;
кредити, позики, страхування.

Правові джерела:

Бюджетний кодекс України;
Податковий кодекс України;

Закон «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність».

Фінансова діяльність підприємств:

складання фінансових планів;

ведення обліку;

сплата податків;

формування фондів розвитку.

Державний фінансовий контроль:

Рахункова палата;

Державна аудиторська служба;

Національний банк України (для банківських операцій).

Література:

1. Господарський кодекс України, гл. 34.
2. Податковий кодекс України.
3. Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність».
4. Гетьман А.П. Фінансове право України. — Харків: Право, 2020.

Тема 31. Господарсько-правова відповідальність

Поняття:

Господарсько-правова відповідальність — це застосування до порушника господарських зобов'язань заходів впливу майнового чи організаційного характеру.

Підстави:

порушення умов договору;

невиконання рішень суду;

порушення правил конкуренції;

незаконне використання майна чи ресурсів.

Види:

майнова: відшкодування збитків, штрафи, пеня;

оперативно-господарська: припинення поставок, розірвання договору;

адміністративно-господарська: санкції за порушення правил ліцензування,

торгівлі, цінової політики.

Форми реалізації:

за домовленістю сторін;

за рішенням господарського суду;

за приписом контролюючого органу.

Мета:

відновлення порушених прав;

запобігання збиткам;

стимулювання належного виконання зобов'язань.

Література:

1. Господарський кодекс України, гл. 24.

2. Цивільний кодекс України, розд. 2.

3. Щербина В.С. Господарське право України. — К.: Алерта, 2021.

Тема 32. Правове регулювання економічної конкуренції

Поняття:

Економічна конкуренція — це змагання між суб'єктами господарювання за споживача, у результаті якого встановлюються вигідні умови для споживачів і стимулюється ефективно виробництво.

Значення конкуренції:

забезпечує розвиток економіки;

сприяє зниженню цін і підвищенню якості;

обмежує монополізм.

Правове регулювання:

Конституція України (ст. 42 — гарантії конкуренції);

Закон України «Про захист економічної конкуренції»;

Закон «Про Антимонопольний комітет України».

Суб'єкти регулювання:

Антимонопольний комітет України (АМКУ);

господарські суди;

місцеві органи виконавчої влади (у межах компетенції).

Забороняються:

зловживання монопольним становищем;

антиконкурентні узгоджені дії;

недобросовісна конкуренція.

Література:

1. Закон України «Про захист економічної конкуренції».
2. Закон України «Про Антимонопольний комітет України».
3. Господарський кодекс України, гл. 26.

Тема 33. Правові засади обмеження монополізму та захисту від недобросовісної конкуренції

Монополізм:

Це панування одного або кількох суб'єктів на ринку, яке дає їм можливість контролювати ціни та обсяги пропозиції.

Мета антимонопольного регулювання:

забезпечення рівних умов конкуренції;

запобігання зловживанню ринковою владою;

створення сприятливого інвестиційного клімату.

Форми державного контролю:

перевірки суб'єктів ринку;

надання дозволів на концентрацію (злиття, поглинання);

накладення штрафів за порушення.

Недобросовісна конкуренція:

Це дії, що суперечать чесним звичаям у підприємницькій діяльності:

поширення неправдивих відомостей;

введення споживачів в оману;

копіювання продукції або реклами конкурента.

Відповідальність:

накладення штрафів;

відшкодування збитків;

публічне спростування недостовірної інформації.

Література:

1. Закон України «Про захист від недобросовісної конкуренції».
2. Господарський кодекс України, гл. 27.
3. Кібенко О.Р. Господарське право України. — К.: Юрінком Інтер, 2022.

Тема 34. Банкрутство як правовий механізм регулювання підприємницької діяльності

Поняття:

Банкрутство — це визнана господарським судом неспроможність суб'єкта господарювання виконати свої грошові зобов'язання перед кредиторами.

Ознаки:

наявність боргів понад три місяці;

сума вимог перевищує 300 мінімальних зарплат;

неплатоспроможність підприємства.

Правові наслідки:

припинення господарської діяльності;

продаж майна боржника;

звільнення працівників;

розподіл коштів між кредиторами.

Суб'єкти:

боржник;

кредитори;

господарський суд;

арбітражний керуючий.

Література:

1. Кодекс України з процедур банкрутства (2019).
2. Господарський кодекс України, гл. 28.
3. Рум'янцев В.А. Господарське право України. — Харків: Право, 2020.

Тема 35. Правове регулювання відновлення платоспроможності боржника чи визнання його банкрутом

Мета процедур:

відновлення фінансової стабільності підприємства;
задоволення вимог кредиторів;
запобігання ліквідації.

Стадії:

1. Порушення справи про банкрутство.
2. Розпорядження майном боржника.
3. Санація (відновлення платоспроможності).
4. Ліквідаційна процедура (якщо санація неуспішна).

Санація:

здійснюється за рішенням суду;
може включати реструктуризацію боргів, продаж активів, залучення інвестора;
контролюється арбітражним керуючим.

Визнання банкрутом:

оголошується господарським судом;
створюється ліквідаційна комісія;
підприємство припиняє діяльність після завершення процедури.

Література:

1. Кодекс України з процедур банкрутства.
2. Господарський процесуальний кодекс України.
3. Кібенко О.Р. Підприємницьке право. — К.: Юрінком Інтер, 2023.

Тема 36. Судові процедури, що застосовуються до боржника в процесі провадження у справі про банкрутство

Основні процедури:

1. Розпорядження майном боржника — тимчасове управління активами до рішення суду.

2. Санація (фінансове оздоровлення) — комплекс заходів для запобігання ліквідації.

3. Ліквідація — завершальна стадія, продаж майна для задоволення вимог кредиторів.

Роль арбітражного керуючого:

забезпечує збереження майна;

контролює розрахунки;

веде реєстр кредиторів;

звітує перед судом.

Права кредиторів:

заявляти вимоги;

брати участь у зборах кредиторів;

ініціювати санацію або ліквідацію.

Завершення процедури:

затвердження звіту ліквідатора;

внесення запису про припинення підприємства до ЄДР;

списання боргів, не покритих активами.

Література:

1. Кодекс України з процедур банкрутства.

2. Господарський процесуальний кодекс України.

3. Рум'янцев В.А. Банкрутство підприємств в Україні. — Харків: Право, 2021.

Тема 37. Правове регулювання біржової діяльності

Поняття:

Біржова діяльність — це організоване проведення торгів з купівлі-продажу товарів, цінних паперів, валют чи інших активів через спеціальні організації — біржі.

Основні види бірж:

1. Товарна біржа — торгівля сировиною, продукцією, ресурсами.

2. Фондова біржа — торгівля цінними паперами.
3. Валютна біржа — торгівля іноземною валютою.

Правова основа:

Закон України «Про товарну біржу»;

Закон України «Про цінні папери та фондовий ринок»;

Господарський кодекс України (гл. 34).

Суб'єкти біржової діяльності:

біржа (юридична особа, неприбуткова);

брокери, дилери, трейдери;

учасники торгів (продавці й покупці).

Функції біржі:

організація торгів;

регулювання цін;

інформаційна діяльність;

арбітраж при спорах.

Держава контролює:

ліцензування діяльності;

дотримання правил торгів;

запобігання маніпуляціям.

Література:

1. Закон України «Про товарну біржу».
2. Закон України «Про цінні папери та фондовий ринок».
3. Господарський кодекс України.

Тема 38. Правове регулювання комерційного посередництва (агентських відносин) у сфері господарювання

Поняття:

Комерційне посередництво — це діяльність посередника (агента), який від імені та за рахунок іншої особи (принципала) укладає угоди або сприяє їх укладенню.

Нормативна база:

Господарський кодекс України, гл. 35;

Цивільний кодекс України, гл. 68 (договір доручення, комісії, агентування).

Форми посередництва:

1. Агентський договір — агент діє від імені принципала.
2. Договір комісії — комісіонер діє від свого імені, але за рахунок клієнта.
3. Договір доручення — представництво у правовому сенсі.

Права агента:

отримання винагороди;

відшкодування витрат;

доступ до необхідної інформації.

Обов'язки:

діяти добросовісно;

звітувати про виконання доручення;

не розголошувати комерційну таємницю.

Роль у господарстві:

зменшення ризиків підприємців;

прискорення обороту товарів;

забезпечення зв'язку між виробником і споживачем.

Тема 39. Правове забезпечення інноваційної діяльності

Поняття:

Інноваційна діяльність — це процес створення, освоєння і впровадження нових технологій, продукції, послуг, методів управління чи організації праці.

Правова основа:

Закон України «Про інноваційну діяльність»;

Закон України «Про наукову і науково-технічну діяльність»;

Господарський кодекс України, гл. 36.

Суб'єкти:

держава (через інноваційні фонди, гранти);

наукові установи;
підприємства, що впроваджують новації;
інвестори.

Форми державної підтримки:

податкові пільги;
гранти та кредити;
технопарки, інноваційні центри;
публічно-приватне партнерство.

Захист результатів інновацій:

патентування;
авторське право;
комерційна таємниця.

Тема 40. Правовий режим іноземного інвестування

Поняття:

Іноземне інвестування — це вкладення іноземних капіталів у різні види діяльності на території України.

Правова основа:

Закон України «Про режим іноземного інвестування»;
Закон України «Про захист іноземних інвестицій»;
міжнародні договори.

Форми інвестицій:

створення спільних підприємств;
придбання частки в українських компаніях;
купівля нерухомості, цінних паперів;
реінвестиції прибутку.

Гарантії інвесторам:

рівні права з національними суб'єктами;
захист від націоналізації;
можливість вивозу прибутку;

відшкодування збитків у разі зміни законодавства.

Режим діяльності:

- національний режим (рівні умови з українськими суб'єктами);
- спеціальний режим (для вільних економічних зон).

Тема 41. Державна реєстрація підприємств

Суть:

Державна реєстрація — це офіційне визнання юридичного статусу підприємства державою.

Нормативна база:

Закон України «Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб — підприємців та громадських формувань»;

Господарський кодекс України, гл. 4.

Орган реєстрації:

Центри надання адміністративних послуг (ЦНАПи);

Державна податкова служба (автоматичне повідомлення).

Етапи реєстрації:

1. Підготовка установчих документів.
2. Подача заяви через портал «Дія» або ЦНАП.
3. Внесення запису до Єдиного державного реєстру (ЄДР).
4. Отримання виписки з ЄДР.

Після реєстрації:

відкриття банківського рахунку;

постановка на облік у податкових органах;

вибір системи оподаткування.

Тема 42. Бізнес-план: етапи складання, визначення цілей і завдань бізнесу

Поняття:

Бізнес-план — це документ, який описує цілі підприємницької діяльності,

стратегію їх досягнення, ресурси та очікувані результати.

Мета:

планування діяльності;

залучення інвесторів;

оцінка ефективності проекту.

Основні розділи бізнес-плану:

1. Резюме проекту — короткий опис ідей.
2. Опис підприємства і продукту.
3. Аналіз ринку та конкурентів.
4. Маркетингова стратегія.
5. Виробничий план.
6. Організаційний план.
7. Фінансовий план (прибутки, витрати, рентабельність).
8. Оцінка ризиків.

Етапи складання:

1. Формулювання ідеї.
2. Збір даних.
3. Розрахунки і прогнозування.
4. Узгодження та перевірка.
5. Презентація інвесторам чи керівництву.

Цілі бізнесу:

отримання прибутку;

розвиток ринку;

створення робочих місць;

задоволення потреб споживачів.

Джерела:

1. Методичні рекомендації Мінекономіки України.
2. Котлер Ф. Основи маркетингу — К.: Вільямс, 2020.
3. Господарський кодекс України.

Список використаної літератури

Нормативно-правові акти

1. Конституція України від 28.06.1996 р.
2. Господарський кодекс України від 16.01.2003 р. № 436-IV.
3. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 р. № 435-IV.
4. Податковий кодекс України від 02.12.2010 р. № 2755-VI.
5. Закон України «Про підприємництво» від 07.02.1991 р. № 698-XII.
6. Закон України «Про господарські товариства» від 19.09.1991 р. № 1576-XII.
7. Закон України «Про акціонерні товариства» від 17.09.2008 р. № 514-VI.
8. Закон України «Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб — підприємців та громадських формувань» від 15.05.2003 р. № 755-IV.
9. Закон України «Про зовнішньоекономічну діяльність» від 16.04.1991 р. № 959-XII.
10. Закон України «Про режим іноземного інвестування» від 19.03.1996 р. № 93/96-BP.
11. Закон України «Про інноваційну діяльність» від 04.07.2002 р. № 40-IV.
12. Закон України «Про товарну біржу» від 10.12.1991 р. № 1956-XII.
13. Закон України «Про цінні папери та фондовий ринок» від 23.02.2006 р. № 3480-IV.
14. Закон України «Про банкрутство» (Кодекс України з процедур банкрутства) від 18.10.2018 р. № 2597-VIII.
15. Закон України «Про захист економічної конкуренції» від 11.01.2001 р. № 2210-III.
16. Закон України «Про обмеження монополізму та недопущення недобросовісної конкуренції у підприємницькій діяльності» від 18.02.1992 р. № 2132-XII.
17. Закон України «Про комерційну таємницю» (у складі Цивільного кодексу).

Навчальна та наукова література

1. Господарське право України: Підручник / за ред. В. К. Мамутова. — К.: Юрінком Інтер, 2022.
2. Кучерявенко М. П. Господарське право України. — Харків: Право, 2020.
3. Щербина В. С. Господарське право: навч. посібник. — К.: Знання, 2021.
4. Сидоренко Л. М. Основи господарського права: Конспект лекцій для студентів коледжів. — К.: Центр учбової літератури, 2023.
5. Квасниця О. В. Комерційне право: навчальний посібник. — Львів: ЛНУ ім. І. Франка, 2020.
6. Пилипенко О. А. Правове регулювання підприємницької діяльності. — Дніпро: Академія, 2021.
7. Котлер Ф. Основи маркетингу. — К.: Вільямс, 2020.
8. Гаврилюк О. М. Господарські договори в сучасному праві України. — К.: Юстініан, 2021.
9. Шевчук С. В. Господарсько-правова відповідальність: теорія та практика. — Харків: Право, 2022.
10. Ніколаєва Л. І. Бізнес-планування: навч. посібник. — К.: КНЕУ, 2022.

Електронні ресурси

1. Офіційний портал Верховної Ради України: <https://zakon.rada.gov.ua> — база законодавства України.
2. Міністерство економіки України: <https://www.me.gov.ua> — актуальні нормативи та роз'яснення.
3. Державна служба статистики України: <https://www.ukrstat.gov.ua>.
4. Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку: <https://www.nssmc.gov.ua>.